

Na Cancún: hoe nu verder? Waar zijn wij vóór? Derde Ronde Tafel gesprek op 16 april 2004

Regionalisering en handel

Louis de Jel (Stg. Aarde)

Zoals de voorstanders van globalisering niet snel zullen beweren dat globalisering voor honderd procent moet worden doorgevoerd, zullen voorstanders van regionalisering in het algemeen ook niet streven naar absolute autarkie. Want dan zouden we hier de koffie en de Thaise restaurants moeten missen en zouden buitenlandse vakanties taboe worden. Globalisering heeft best aardige dingen opgeleverd, al profiteren vooral de rijkere regio's daarvan.

Er zijn veel misverstanden over regionalisering. Het idee spreekt veel mensen aan, maar het is ook gemakkelijk met een paar woorden af te serveren. Minister Veerman deed dat op 31 maart in zijn lezing over Landbouw en globalisering (Tumultdebat in Utrecht). Hij zei daar dat hij niet gelooft in regionalisering, omdat de consument keuzevrijheid wil en in een geregionaliseerde economie geen koffie meer zou kunnen drinken. Hij was gauw klaar door het principe absoluut op te vatten en zo als onrealistisch weg te zetten.

Stichting Aarde (maar ook bijvoorbeeld Milieudefensie zit op deze lijn) heeft een genuanceerde kijk op regionalisering en globalisering. Kees Kodde van VMD heeft het over 'geografische subsidiariteit': een duur woord voor het streven om productie en consumptie zoveel mogelijk op regionaal niveau te laten plaatsvinden. Daarbij kun je nog van mening verschillen over hoe groot een regio moet zijn. VMD en Aarde zijn het eens dat je dat per product moet bekijken. Het regionaliseringsprincipe houdt in dat de afstand tussen producent en consument zo klein mogelijk is, waarbij je per product de sociale, ecologische en financiële aspecten en efficiency beoordeelt. Het principe van zo goedkoop mogelijk produceren moet niet meer automatisch doorslaggevend zijn, omdat dat niet tot duurzaamheid zal leiden.

Duurzaamheid kan beter binnen een regio gerealiseerd worden door de overzichtelijke schaalgrootte. Maar daarnaast blijven ook instanties nodig die op mondiale schaal bijvoorbeeld de maximale CO₂-uitstoot of handelsregels bewaken.

Voor een algemeen beeld van wat Aarde bedoelt met regionalisering en de voordelen die het biedt wordt verwezen naar bijgaande foldertekst.

Duurzame en eerlijke handel

Handel kan voor de verschillende betrokken partijen voordeel opleveren, maar ook toenemende rijkdom bij de een en armoede bij de ander.

Het is bekend dat de Europese landen in de koloniale tijd vooral rijk zijn geworden van de handel. Geen eerlijke handel: het ging vaak om handelsmonopolies en geweld werd niet geschuwd. Er werd ook goed gezorgd dat de thuismarkten afgeschermd werden (protectionisme) terwijl de gekoloniseerde landen gedwongen werd om hun markten open te stellen voor de Westerse 'moederlanden'. Dit is een praktijk die onder de noemer van neoliberale vrijhandel nog altijd doorgaat: veel arme regio's worden daar niet beter van.

Handel kan welvaart scheppen. Nu is het interessant om te onderzoeken hoe dat principe gebruikt kan worden om economische groei in arme regio's te bevorderen en een *ander soort* economische groei (kwalitatief) in de rijke regio's mogelijk te maken. We moeten vooral zien te voorkomen dat de financiële voordelen bij de slimme handelaren blijft hangen, de

basisproducenten worden afgescheept en het milieu verder wordt aangetast. Handelaren stonden tot een paar honderd jaar terug in een kwaad daglicht en dat was niet zomaar.

Handel kan voor arme regio's een goede manier zijn om van hun armoede af te komen (trade not aid). Als er tenminste hogere prijzen worden betaald en de handelsinkomsten daadwerkelijk ten goede komen van de armen. Stichting Aarde wil in eerste instantie een *toename van de zelfvoorziening en handel binnen regio's*. Daardoor gaat het geld sneller circuleren, hetgeen de regionale economie en het vertrouwen in het geld versterkt (belangrijk vooral voor zwakke munten). Op die manier kunnen arme regio's ook op eigen kracht hun economie opbouwen. Daarbij is het essentieel om een *eigen* (verwerkings)industrie op te bouwen en de regionale economieën effectief te beschermen tegen ongewenste producten van buiten. Voor bepaalde producten zal er interregionale handel blijven. Niet voor alle producten is het zinvol en verdedigbaar om die perse regionaal te produceren: denk aan computerchips. De Westerse landen zouden waarschijnlijk geheel zelfvoorzienend kunnen zijn voor suiker (suikerbieten), maar om arme regio's te steunen zou er ruimte kunnen zijn voor de import van rietsuiker, mits die handel aantoonbaar de arme boeren ten goede komt.

Onlangs verscheen een artikel in Trouw over een boer in Zevenaar die waterbuffels heeft gekocht die voor de Nederlandse markt mozzarella gaan leveren. Mozzarella komt nu meen ik uit Italië. De vraag is of dit een gewenste ontwikkeling is. Persoonlijk vind ik van wel, vanwege de kortere ketens, diversificatie van de landbouw en nieuw perspectief voor de boeren hier.

Geleidelijke omschakeling

Op korte termijn zullen de mozzarellaboeren in Italië niet in de problemen komen door dit soort regionalisering, maar als het een trend wordt wel. Men moet tijdig kunnen inspelen op ontwikkelingen. Deze boeren moeten op zijn minst weten dat er elders aan importvervanging wordt gewerkt. Aan de andere kant kan het in Italië een impuls zijn om zelf ook te diversificeren en regionaliseren.

Ontwikkelingslanden (al zijn daar grote verschillen tussen) hebben nu vaak te maken met monoculturen van ruwe grondstoffen als katoen, tabak of cacao, met alle gevaren en afhankelijkheid vandien. Net als bij het voorbeeld van Italië zullen zij geconfronteerd worden met regionaliseringstendenzen waar men zich op moet instellen. Zo zouden de VS zich moeten concentreren op hun eigen katoenmarkt en de export afbouwen of verminderen. Misschien moet er net als bij het voorbeeld van de rietsuiker in de VS een importmarkt geschapen worden voor katoen uit arme regio's.

Het kan natuurlijk niet zo zijn dat arme regio's maar moeten zien hoe ze zich redden. Regionalisering en effectieve bescherming van de eigen markten zal daar juist leiden tot economische groei en gunstige randvoorwaarden om een eigen economie op te bouwen. Dit biedt perspectief en werkgelegenheid aan de bevolking. Ook biedt het de gelegenheid om kwetsbare monoculturen af te bouwen en voldoende voedsel voor de eigen bevolking te produceren. Waarbij bodemgesteldheid en klimaat natuurlijk belangrijke factoren zijn.

De realiteit is dat een wereldwijde ontwikkeling naar meer zelfstandige regio's heel langzaam zal verlopen, zodat iedere regio eraan kan wennen. Je kunt ervan uitgaan dat regionalisering voorlopig nog in de marge blijft, vanwege de globaliseringstendens en alle wetten en internationale afspraken die globalisering stimuleren en obstakels vormen voor regionalisering.

Oplossen van andere knelpunten

Regionalisering kan een bijdrage leveren aan het oplossen van veel andere problemen. Zo zal het huidige soort economische groei in de rijke landen, die enorme sociale en ecologische kosten veroorzaakt, vervangen worden door kwalitatieve groei. De regio legt immers fysieke beperkingen op voor kwantitatieve groei. Groei kan alleen nog plaatsvinden binnen de milieugrenzen. Hierdoor zal ook het economische systeem zelf duurzaam moeten worden.

Overproductie en dumping worden tegengegaan als de focus komt te liggen op productie voor de eigen regio. Het uitgangspunt is dat een regio het wat betreft basisproducten (met name voeding, energie, afvalverwerking en bouwmaterialen), arbeid en kapitaal het in principe moet doen met de eigen mogelijkheden. Roofbouw van rijke op armere regio's zou daardoor verdwijnen (verkleining van de ecologische voetafdruk van de rijke regio's; meer ruimte voor arme regio's om te profiteren van hun grondstoffen). Dat geeft een enorme stimulans voor duurzame productie en consumptie, afvalpreventie en recycling.

Natuurlijk moet voorzien worden in voldoende voorraad, in het geval oogsten mislukken.

Voor noodsituaties als overstromingen, plagen en droogte moeten altijd voldoende voorraden aanwezig zijn. Dumping verdwijnt omdat regio's zich daartegen doeltreffend kunnen beschermen.

Op al deze punten kan regionalisering een bijdrage leveren aan duurzame ontwikkeling.

Zelfvoorziening op Groenland en in de Sahara? Ooit waren de Inuit en de woestijnnomaden grotendeels zelfvoorzienend, maar dat leverde wel een eenzijdig dieet op. Natuurvolken moeten het recht hebben om niet mee te gaan met onze 'beschaving', maar dat betekent niet dat de Inuit weer alleen vis en zeehonden mogen eten. Per regio moet goed gekeken worden wat een redelijke mate van zelfvoorziening kan inhouden en waar handel met de rest van de wereld nodig blijft.

De handel tussen sterk geworden regio's zal gebaseerd moeten zijn op eerlijke handel en maatschappelijk verantwoord ondernemen. De huidige multinationals hebben in deze context geen bestaansrecht meer of kunnen zich transformeren tot de internationale handelaars van de toekomst. Hun financiële en politieke macht verdwijnt echter als sneeuw voor de zon.

Meer nodig dan regionalisering

Regionalisering van de economie is niet de enige oplossing voor de vele complexe problemen in de wereld. Mensenrechtenschendingen, geweld en bevolkingsgroei zijn problemen op zich, al is ook daar telkens een link met de economische structuur. Wel zien wij regionalisering als een heel nuttig breekijzer om het huidige systeem bloot te leggen en diepgaand te veranderen. Als we regionalisering serieus ter hand nemen komen we vanzelf alle obstakels tegen die in de weg staan. Zo zal het zogenaamde Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) veel meer moeten gaan voorstellen dan nu en zullen er andere economische spelregels moeten komen die regionalisering en MVO stimuleren. Daarbij is te denken aan andere wetgeving, belastingheffing en hervormingen in het geldsysteem, waardoor er vanzelf meer beslissingen worden genomen die gunstig zijn voor mensen en natuur. Zie hiervoor onder andere het werk van Willem Hoogendijk en Richard Douthwaite.

In essentie gaat het erom tot een gezondere relatie te komen tussen (versterkte) regio's. In elke relatie tussen mensen moet er een zekere gelijkwaardigheid zijn: niet de een veel machtiger dan de ander. Het gaat dus ook om een emancipatieproces.

Zoek de oplossingen buiten het systeem

Heel belangrijk is om consequent te proberen om 'los' te denken van het huidige economische systeem. Zolang we de huidige structuur als gegevenheid zien (en er misschien tegenaan

schoppen) en proberen om oplossingen binnen dit systeem te vinden zie je alleen maar onmogelijkheden. De opgave is om een *ander systeem* te bedenken en te realiseren, dat duurzaamheid of een betere wereld voor mens en natuur kan stimuleren. Het systeem dat we nu hebben leidt in ieder geval niet tot duurzaamheid. Mentaliteitsverandering blijft belangrijk, maar het is goed om je te realiseren hoe je gedrag voor een groot deel wordt bepaald door de economische structuur waarin we leven en de productprijzen die we aantreffen in de winkel. Het is dus niet verwonderlijk dat minister Veerman geen hoge ambities heeft in zijn landbouwbeleid. Hij wil best wel wat, maar hij zegt dat hij eerst zijn collega's moet zien mee te krijgen, vervolgens de EU en tenslotte de WTO. Hij zegt: je kunt wel van alles willen, maar dat lukt toch niet. We zijn eigenlijk uitgeleverd aan de EU en de WTO, machteloos.

Aan het werk

Je kunt, tegen de stroom in, in je eigen omgeving aan een duurzame regionale economie werken. Laat je inspireren door de mensen in het Oostduitse dorpje Wulkow (www.oekospeicher.de), of door initiatieven in Wageningen en De Meierij (Noord-Brabant, www.duurzamemeierij.nl). Het aardige is dat iedereen vandaag al kan beginnen met regionaliseringsprojecten. Utrecht of Amsterdam en het gebied eromheen. Afspraken maken met boeren in de buurt om ze op de been te houden en hun (steeds duurzamere) producten te kopen, hout betrekken uit de omringende duurzaam beheerde bossen, kijken wat de mogelijkheden zijn voor regionale bouwmaterialen, schoon organisch afval leveren aan de boeren in de buurt, biogasinstallaties neerzetten: het zijn maar een paar voorbeelden van waar nu hier en op veel plaatsen in de wereld concreet aan wordt gewerkt. Regionalisering is niet voor de verre toekomst maar voor nu.

April 2004
Stichting Aarde
(www.aarde.org)

Louis de Jel